

VERHALEN VERTELLEN, VERWONDEREN EN VERBEELDEN MET DE SCHOOLSCHRIJVER

Onderzoeksrapport

Suzanne Mol, Inouk Boerma, Sanne Dekker & Jelle Jolles
Centrum Brein & Leren, Vrije Universiteit Amsterdam, Mei 2015

BreinPlein!

Centrum Brein & Leren

Het Centrum Brein & Leren is een onderzoeks-, kennis- en expertisecentrum dat zich richt op leren en ontplooiing vanuit een neuropsychologisch perspectief. Het verricht toegepast wetenschappelijk onderzoek met onderwijsorganisaties en overheid, en werkt aan onderwijsinnovatie. Het centrum ontwikkelt materialen en procedures op gebied van de talentontwikkeling en ontplooiing onder de noemer van 'Het BreinPlein'.
www.jellejolles.nl en www.breinplein.nl

**De School
schrijver**

De Schoolschrijver

De Schoolschrijver is opgericht in 2010 en heeft sindsdien 62 scholen, 186 klassen en ruim 12.400 leerlingen, hun ouders en leerkrachten bereikt. Door kinderen op relatief taalzwakke scholen te stimuleren in hun geletterdheid, wil De Schoolschrijver bijdragen aan hun persoonlijke ontplooiing, schoolprestaties, maatschappelijke kansen en talentontwikkeling.
www.deschoolschrijver.nl

BreinPlein!

VU VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

 Centrum
Brein & Leren

**De School
schrijver**

TK Talente(n)Kracht

 Nationaal
Instituut
Hersenen & Cognitie

Colofon

Suzanne Mol, Inouk Boerma, Sanne Dekker & Jelle Jolles.

Verhalen vertellen, verwonderen en verbeelden met de Schoolschrijver.

Centrum Brein & Leren, Vrije Universiteit Amsterdam, Mei 2015

© Centrum Brein & Leren

Uitgever: Neuropsych Publishers

ISBN/EAN: 978-90-75579-70-3

E-mail: brein.fpp@vu.nl

Fotografie: cover: Andy Lee, voorwoord: Luis Louro, pagina 17,22, Chris van Houts, pagina 31: Catherine MacBride

Vormgeving cover en visuals: DPid Ontwerp Amsterdam, Dirk Pieter van Walsum

Met dank aan

Alle Schoolschrijvers, scholen, leerkrachten en leerlingen die hebben deelgenomen aan het onderzoek. Dank aan het Platform Bètatechniek voor hun subsidie voor het programma Talentenkracht en aan NWO en het ministerie van OCW voor de subsidie in het kader van het NIHC-programma (Nationaal Initiatief Hersenen & Cognitie).

Gebruik van teksten en citaten

Dit rapport van Centrum Brein & Leren is copyright beschermd maar publiekelijk toegankelijk gemaakt om zo bij te kunnen dragen aan onderwijsinnovatie. Teksten en citaten mogen worden gebruikt mits er naar de auteurs en het rapport verwezen wordt (zie colofon).

Voorwoord

Hoe stimuleer je het verhalen vertellen, verwonderen en verbeelden bij kinderen? En waarom is dat nodig? Het Centrum Brein & Leren (Vrije Universiteit Amsterdam) evalueerde het traject De Schoolschrijver, waarin kinderboekenschrijvers in het hart van het primair onderwijs staan om kinderen enthousiast te maken voor verhalen, lezen en schrijven. In het voorjaar van 2014 deden vijf basisscholen in Amsterdam mee aan deze evaluatie. Dit onderzoeksrapport geeft een uitgebreide analyse van de ervaringen van leerlingen, leerkrachten en schrijvers met dit traject. Op grond hiervan zijn aanbevelingen geformuleerd. Daarin gaat het over creatief denken en schrijven, over voorlezen, en over wat school, leerkrachten en ouders kunnen doen om de taal- en schrijfvaardigheden en de fantasie te stimuleren. Er is een verkorte versie van de resultaten en aanbevelingen beschikbaar. Deze is online te lezen in de publieksfolder die kan worden gedownload van een van de websites op pagina 3.

Suzanne Mol, Inouk Boerma, Sanne Dekker & Jelle Jolles

Centrum Brein & Leren, Vrije Universiteit Amsterdam,

E-mail: brein.fpp@vu.nl

Mei 2015

Inhoudsopgave

06 | **Achtergrondinformatie**

Een inleiding op de rol van verhalen vertellen, verwondering en verbeelding en het traject De Schoolschrijver

08 | **Opzet van de evaluatie**

Een beschrijving van de procedure, deelnemers en inhoud van de evaluatie

12 | **Onderzoekspopulatie**

Een omschrijving van de leerlingen, leerkrachten en Schoolschrijvers voorafgaand aan het traject

17 | **Resultaten**

De reacties van leerlingen, leerkrachten en Schoolschrijvers rond drie hoofdthema's:

- Ervaringen met De Schoolschrijver in de klas
- Opbrengsten van De Schoolschrijver
- Inbedding van De Schoolschrijver in de basisschool

31 | **Conclusies**

Een opsomming van hoofdbevindingen, beperkingen, aanbevelingen voor De Schoolschrijver en scholen die aan de slag willen met creatief taalonderwijs

Achtergrondinformatie

Over verhalen vertellen, verwonderen en verbeelden

Ieder kind is nieuwsgierig. ‘Wat is dit?’ ‘Hoe werkt het?’ ‘Waar is het voor?’ ‘Waarom doet opa dat?’ Het kind verwondert zich en wil zicht krijgen op de wereld om zich heen. Het zoekt naar antwoorden om zich een beeld te kunnen vormen van wat er gebeurt en waarom dingen zijn zoals ze zijn. Al sinds prehistorische tijden vertellen we daarom aan elkaar verhalen. Verhalen geven je een beeld van een werkelijkheid die niet in het hier en nu te zien is. Verhalen kunnen je een ándere werkelijkheid voorspiegelen. Ze vertellen over wat er zou kunnen gebeuren. En verhalen geven inzicht in normen, waarden en gebruiken.

Een verhaal is letterlijk ‘ver-beeldend’: het zorgt voor mentale beelden. En die beelden blijven in de herinnering hangen, ook als de stem van de verteller zwijgt. Die beelden ondersteunen het denken; ze helpen met redeneren en in het overzien van consequenties. En het luisteren naar, lezen en vertellen van verhalen helpt in de ontwikkeling van taal en communicatie. Het zorgt dat je de bedoelingen van anderen leert doorzien en ontwikkelt je empathie – dat is het vermogen om emoties van anderen te kunnen doorleven. In verhalen worden altijd rollen gespeeld. En die rollen hebben te maken met sociale relaties, en met consequenties, dus met de mogelijke gevolgen van de dingen die gebeuren. Daarom zijn voorlezen, verhalen vertellen (‘Oma, vertel nog eens van vroeger ...’), lezen, rollen spelen en drama essentieel voor de persoonlijke ontplooiing van kinderen.

Over het traject De Schoolschrijver

Een van de manieren om binnen het basisonderwijs creatief bezig te zijn met verhalen, verwonderen en verbeelden is door deelname aan het traject *De Schoolschrijver*. In dit traject komen kinderboekenauteurs gedurende een half schooljaar op school. Na een training over de methodiek van De Schoolschrijver maken de schrijvers in samenspraak met de scholen een programma op maat. Het aanbod van de Schoolschrijver is gericht op creatief schrijven, lezen en voorlezen. Taalspelletjes en andere creatieve opdrachten zijn ook onderdeel van het programma. Coördinatoren van De Schoolschrijver fungeren als contactpersoon en aanspreekpunt van zowel de scholen als de schrijvers.

Alle Schoolschrijvers bezoeken hun vaste drie klassen wekelijks. Na afloop van de klassikale lessen wordt een aantal leerlingen uitgenodigd voor de zogenoemde Talentenklas. In de Talentenklas werkt de Schoolschrijver samen met een kleine groep leerlingen uit verschillende klassen van dezelfde basisschool.

Schrijvers geven daarnaast een professionaliseringsworkshop voor alle leerkrachten, bezoeken eenmalig de overige klassen van de school en gaan met ouders in gesprek (zoals in de Oudersalon). Zo zijn ze zichtbaar voor de hele school. Ook houdt een aantal Schrijvers een blog bij die als weekkrant op de website werd gepubliceerd.

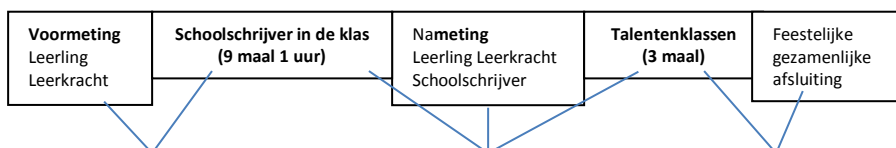
Opzet van de evaluatie

Het Centrum Brein & Leren heeft een evaluatie verricht naar de ervaringen van scholen en schrijvers met De Schoolschrijver. Leerlingen, leerkrachten en kinderboekenauteurs hebben vragenlijsten ingevuld om hun mening te geven over De Schoolschrijver. Het ging om een observationele studie gericht op percepties en attitudes; niet om objectieve uitkomstmaten.

Hoe verliep de evaluatie?

Voor de start van de vierde editie hebben de onderzoekers van het Centrum Brein & Leren alle deelnemende basisscholen benaderd met de vraag of zij wilden deelnemen aan de evaluatie van De Schoolschrijver. Indien de scholen akkoord gingen, vulden de deelnemende leerlingen en leerkrachten van groep 5 tot en met 8 voorafgaand (begin maart 2014) en na afloop van het klassikale traject van de Schoolschrijver (eind mei 2014) een vragenlijst in. Onderzoekers van het Centrum Brein & Leren waren aanwezig om de papieren vragenlijsten uit te delen en te verduidelijken waar nodig. Het invullen duurde gemiddeld 30-45 minuten per klas. De leerkracht vulde tegelijkertijd met de leerlingen een leerkrachtvragenlijst in.

De Schoolschrijvers werden door de organisatie van De Schoolschrijver gevraagd of zij wilden deelnemen aan de evaluatie. Indien zij hiervoor toestemming gaven, vulden zij na afloop van het traject (half juni 2014) een online vragenlijst in.

NB: De evaluatie richtte zich alleen op het klassikale gedeelte van De Schoolschrijver, dat wil zeggen het negen wekelijkse programma in de groepen. De Talentedklassen zijn niet geëvalueerd, want de nameting van de leerlingen en leerkrachten heeft voor de start van de Talentedklassen plaatsgevonden.

In alle berichtgeving werd benadrukt dat individuele vragenlijsten niet bij de scholen of de organisatie van De Schoolschrijver terecht zouden komen en dat reacties geanonimiseerd zouden worden.

Deelnemers

De vierde editie van De Schoolschrijver vond plaats op vijftien basisscholen in Amsterdam in de tweede helft van het schooljaar 2013-2014 (maart t/m juni 2014). In totaal ontvingen 42 groepen 3 tot en met 8 een eigen kinderboekenauteur in de klas.

Scholen

Vijf scholen werkten mee aan het evaluatieonderzoek: twee scholen in Amsterdam Noord, twee in Amsterdam Nieuw-West en één in Amsterdam Oost. De scholen verschillen in identiteit (islamitisch, openbaar en christelijk) en type (regulier onderwijs, montessorionderwijs, brede school). Het aantal leerlingen in de deelnemende klassen varieert van 20 tot 32, met een gemiddelde van 23 leerlingen.

Zoals vermeld in de schoolgidsen van de deelnemende basisscholen, zijn 34% tot 96% van de leerlingen op deze scholen niet in Nederland geboren. De meerderheid van de leerlingen is afkomstig uit een postcodegebied dat door het Sociaal Cultureel Planbureau wordt aangemerkt als een gebied met een lage sociaal-economische status. Ouders hebben vaker dan gemiddeld een laag opleidingsniveau: het percentage leerlingen met ouders waarvan de hoogste opleiding de basisschool of (v)so-zmlk is, varieert bijvoorbeeld van 7% tot 53% bij de vijf scholen. De gemiddelde CITO-scores van de scholen liggen onder het landelijk gemiddelde. Bij de deelnemende scholen krijgt 27% tot 50% van de leerlingen een havo/vwo-advies in groep 8.

Leerlingen

In totaal namen 290 leerlingen (139 jongens en 151 meisjes) deel aan het vragenlijstonderzoek. Bij de start van de evaluatie varieert hun leeftijd tussen de 8.2 en 12.7 jaar. Gemiddeld zijn de kinderen 9.7 jaar oud. De meeste kinderen zitten in groep 5 en 6 (82%). Een kleiner deel komt uit groep 7 en 8 (18%). Op de nameting hebben 279 van de 290 leerlingen (96%) opnieuw een vragenlijst ingevuld. Leerlingen zijn op dat moment gemiddeld 10.0 jaar.

Leerkrachten

In totaal hebben zeventien leerkrachten van twaalf groepen meegewerkt aan de voormeting. In deze rapportage worden alleen de ervaringen beschreven van de twaalf leerkrachten (10 vrouwen; 2 mannen) die voor de klas stonden op de dagen dat de Schoolschrijver langskwam. Elf van deze leerkrachten (9 vrouwen; 2 mannen) heeft de nameting ingevuld. De leerkrachten staan tussen de twee en vijf jaar voor de klas en hebben gemiddeld 3.6 jaar leservaring. Negen leerkrachten geven les in groep 5 en/of 6; en twee leerkrachten in groep 7 en/of 8.

Schoolschrijvers

De dertien deelnemende kinderboekenauteurs kregen als Schoolschrijver twee tot drie klassen per school toegewezen, van groep 3 tot en met 8. In totaal bezochten schrijvers zeven groepen 3 en/of 4, vijftien groepen 5 en/of 6, zeven groepen 7 en/of 8 en drie groepen op het speciaal onderwijs. Twee schrijvers bezochten twee scholen en gaven hun programma aan zes klassen.

Vier van de dertien schrijvers hebben ervaring in het onderwijs omdat zij zelf leerkracht zijn. Bijna alle schrijvers bezoeken regelmatig basisscholen en daarbij lezen zij onder andere voor uit eigen werk. Twee schrijvers laten eerste versies van hun boeken aan schoolkinderen lezen.

Acht kinderboekenauteurs hadden al ervaring als Schoolschrijver bij een eerdere editie, vijf schrijvers deden voor het eerst mee aan het traject. Van de Schoolschrijvers op de vijf onderzochte scholen, deed één van hen voor het eerst mee.

Inhoud van de evaluatie

Leerlingen

Op de voormeting werden leerlingen gevraagd naar hun leesgedrag, lees- en schrijffattitude en de leesomgeving thuis. Ook kregen ze een aantal open vragen voorgelegd: *'Wat is een goede schrijver?'*, *'Waarom is schrijven moeilijk?'* Op de nameting schreven de leerlingen op wat ze het leukst en het moeilijkst vonden aan De Schoolschrijver, wat ze thuis hebben besproken en of ze kinderen op andere scholen zouden aanraden mee te doen.

Leerkrachten

Op de voormeting verstrekten leerkrachten gegevens over de school waarop ze werkzaam waren, hun achtergrond (geboortedatum, afgeronde opleiding(en), jaren leservaring en huidige werkuren) en gaven ze aan in hoeverre ze het eens waren met allerlei stellingen over lezen en schrijven in het onderwijs. Daarnaast ging een aantal vragen in op de invulling van hun stelonderwijs en hun inschatting van het niveau van hun klas op het gebied van taal, lezen, stellen en schrijfplezier. Tot slot schreven ze hun verwachtingen op over de opbrengsten van De Schoolschrijver.

Op de nameting kregen de leerkrachten een aantal dezelfde stellingen over lezen en schrijven voorgelegd en vroegen we ze te beoordelen in hoeverre hun klas vooruit of achteruit gegaan was op cognitieve en non-cognitieve vaardigheden.

Ook beoordeelden ze hun samenwerking met de Schoolschrijver die in hun klas geweest was en gaven ze aan in hoeverre ze aandacht besteedden aan het traject buiten de lessen van de Schoolschrijver om. Tot slot kregen ze een zestal open vragen voorgelegd, waarin ze hun mening konden geven over hun klas en het traject.

Schoolschrijvers

De kinderboekenauteurs vulden achtergrondinformatie over henzelf in (naam, geslacht, leeftijd, Schoolschrijver-school en aantal groepen, eerdere deelname aan het traject, onderwijservaring). Ze reflecteerden vervolgens op het traject door aan te geven welke groepen naar hun mening het meeste baat zouden hebben bij de Schoolschrijver, wat hun inschatting was van het niveau van elke klas voor en na het traject, en hun ervaringen rond de samenwerking met elke afzonderlijke leerkracht. Tot slot beantwoordden ze open vragen over elke groep die ze wekelijks bezocht hadden (zoals hun mooiste ervaring, voorbereiding door leerkracht), als ook een aantal algemene open vragen (zoals of het traject leefde in de hele school, of ze het traject willen aanraden aan andere schrijvers).

Onderzoekspopulatie

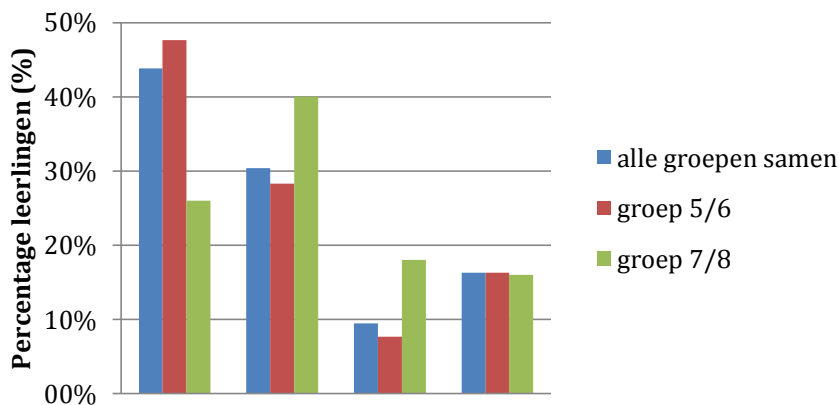
Dit hoofdstuk geeft een indruk van de leerlingen en het lees- en stelonderwijs dat zij kregen voorafgaand aan De Schoolschrijver.

Leesgedrag en leesattitude van de leerlingen voorafgaand aan De Schoolschrijver

Bijna de helft van alle leerlingen (44%) geeft op de voormeting aan dat ze elke dag of bijna elke dag lezen. Ongeveer een op de zeven leerlingen (16%) zegt (bijna) nooit te lezen. Leerlingen uit groep 5 en 6 lezen vaker dan leerlingen uit groep 7 en 8. In groep 5/6 geeft 48% aan elke dag of bijna elke dag te lezen, terwijl maar 26% van de leerlingen uit groep 7/8 dit zegt te doen. Het percentage niet-lezers is in beide groepen nagenoeg gelijk (16% in groep 5/6 en 16% in groep 7/8). Deze gegevens zijn weergegeven in Figuur 1.

Op de vraag welk boek de leerlingen op het moment van de meting thuis te lezen hebben liggen, noemt driekwart (74%) een boektitel. Op school blijken vrijwel alle kinderen bezig te zijn in een boek. Tien procent noemt geen boektitel.

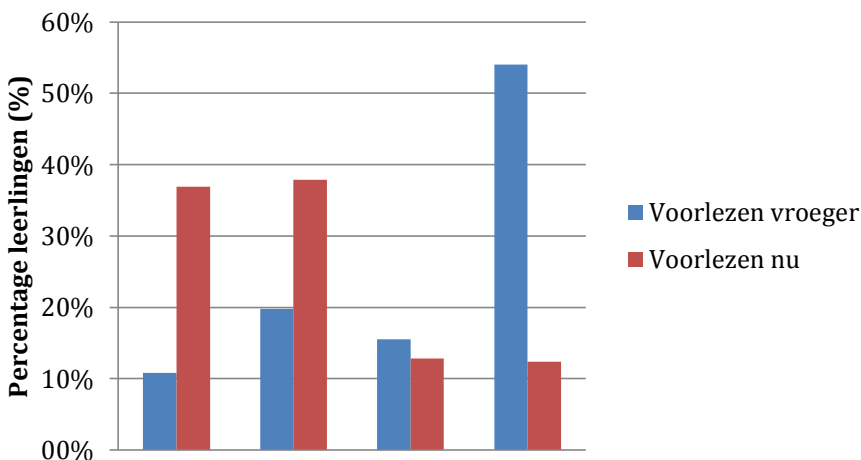
De meeste leerlingen geven aan geen lievelingsboek te hebben. Slechts 23% noemt een favoriete titel of schrijver. Carry Slee, Paul van Loon, Roald Dahl, de boeken over Harry Potter, de boeken van Geronimo Stilton, 'Het leven van een loser' en 'Lena Lijstje' worden het meest genoemd.

Figuur 1. De leesfrequentie van de leerlingen in totaal (blauwe balk), in groep 5 en 6 (rode balk) en in groep 7 en 8 (groene balk). Leerlingen uit groep 5/6 lezen gemiddeld vaker dan leerlingen in groep 7/8.

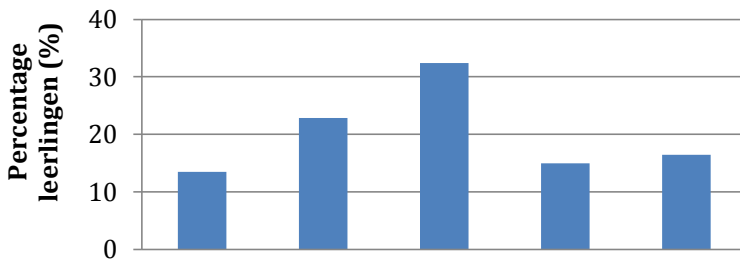
De geletterde thuisomgeving van de leerlingen

Om in kaart te brengen of kinderen thuis geconfronteerd worden met boeken en verhalen, hebben we ze gevraagd of hun ouders voorlezen en of hun ouders zelf lezen. Voorafgaand aan De Schoolschrijver wordt driekwart van de kinderen nooit (37%) of soms (38%) voorgelezen. De meeste kinderen (54%) zeggen vroeger elke dag voorgelezen te zijn, terwijl 11% vroeger nooit is voorgelezen (zie Figuur 2). De meeste ouders lezen zelf soms of vaak een boek. Van slechts 15% van de kinderen lezen de ouders nooit.

Figuur 2. De meeste leerlingen herinneren zich vroeger dagelijks te zijn voorgelezen, maar worden in de bovenbouw van de basisschool niet meer frequent voorgelezen.

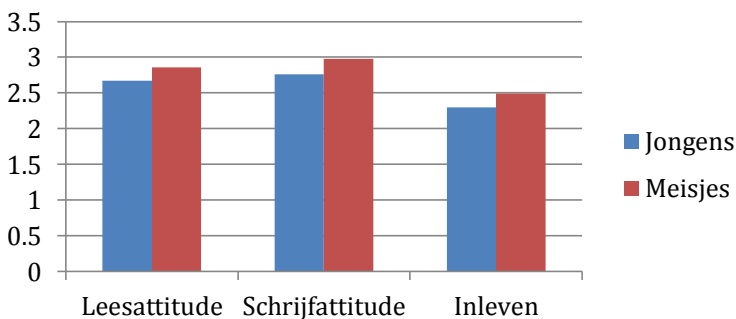
Een veelgebruikte manier om te meten hoe stimulerend de thuisomgeving is op het gebied van lezen, is om kinderen te laten inschatten hoeveel boeken er thuis aanwezig zijn. Om ze te helpen, krijgen ze vijf plaatjes voorgelegd van steeds meer gevulde boekenkasten (van een halve boekenplank (0-10 boeken) oplopend tot drie of meer boekenkasten vol (meer dan 200 boeken). In dit onderzoek geeft een op de drie (32%) leerlingen aan dat er thuis ongeveer 26-100 boeken aanwezig zijn (één kast vol). Iets meer dan 1 op de 7 kinderen (14%) kruist het plaatje met de halve boekenplank aan (0-10 boeken), terwijl 16% inschat meer dan 200 boeken thuis te hebben. Zoals ook in Figuur 3 te zien is, is de stimulerende leesomgeving thuis, zoals ingeschat door de leerlingen zelf, dus zeer divers.

Figuur 3. Het aantal boeken in de huizen van de deelnemers aan De Schoolschrijver is divers

Verschillen tussen jongens versus meisjes in lezen

Meisjes zeggen even vaak te lezen als jongens en schatten in evenveel boeken thuis te hebben. Meisjes hebben wel een positievere lees- en schrijfattitude dan jongens. Dit blijkt uit een statistische analyse, waarbij een waarde van $p < .05$ is aangehouden. Meisjes vinden het bijvoorbeeld leuker om in een nieuw boek te beginnen. Ook vinden ze verhalen schrijven over het algemeen leuker dan jongens. Daarnaast leven ze zich meer in als ze een verhaal lezen. Onder het lezen voelen meisjes bijvoorbeeld meer mee met de personages dan jongens. In Figuur 4 zijn deze verschillen te zien.

Figuur 4. Verschillen in attitude en inlevingsvermogen tussen jongens en meisjes op de voormeting

NB. Leerlingen kregen verschillende items voorgelegd met 4 antwoordcategorieën: Voor *leesattitude* (10 items) waren de opties: 4 = heel leuk!, 3 = leuk., 2 = mwhah..., 1 = niet leuk!; Voor *schrijfattitude* (9 items) waren de opties: 1 = klopt helemaal niet, 2 = klopt niet, 3 = klopt een beetje, 4 = klopt helemaal; Bij *inleven* (9 items) waren dat: 1 = nooit, 2 = soms, 3 = vaak en 4 = altijd. Om somscores van deze drie schalen te maken, is een gemiddelde van de items berekend.

Lees- en stelonderwijs in de klas voorafgaand aan De Schoolschrijver

De meeste leerkrachten (92%) geven aan dat “vrij lezen” door de leerlingen dagelijks op het programma staat. Voorlezen door de leerkracht gebeurt minder vaak: vijf leerkrachten (46) lezen dagelijks voor; de meerderheid (58%) doet dit wekelijks.

Voor het vormgeven van hun stelonderwijs gebruiken de meeste leerkrachten (46%) zowel de taalmethode als eigen opdrachten. Drie van de elf klassen (27%) krijgen alleen stellingen uit de methode en drie alleen zelfbedachte opdrachten. 42% van de leerkrachten geeft aan wekelijks aandacht te besteden aan stellen en een even groot deel doet dit maandelijks. Specifieke onderdelen als het schrijven van verhalen, gedichten, informatieve teksten en/of brieven staan slechts bij een enkele klas wekelijks op het programma. Bij de meeste klassen komt dit maandelijks of jaarlijks aan bod.

Bij het geven én nakijken van stelopdrachten vinden leerkrachten het over het algemeen belangrijker om de nadruk te leggen op fantasie en originaliteit, verhaalopbouw en de formulering van zinnen dan op het juiste gebruik van spelling, hoofdletters en interpunctie (zie Tabel 1).

Tabel 1.

Op de voormeting geven leerkrachten aan welke elementen ze het belangrijkste vinden bij het geven van stelopdrachten via een top 5 (1 = belangrijkste element; 5 = minst belangrijk). Achter elk element staat de verdeling van de leerkrachten over de top 5, in percentages (bijvoorbeeld: 55% van de leerkrachten vindt fantasie en originaliteit het meest belangrijk). In deze tabel staan de elementen geordend op belangrijkheid zoals aangemerkt door de meerderheid van de leerkrachten (in groen).

	1	2	3	4	5
Fantasie en originaliteit	55%	36%	0%	9%	0%
Opbouw van het verhaal	36%	36%	18%	9%	0%
Formulering van de zinnen	9%	18%	63%	9%	0%
Spelling en gebruik hoofdletters	0%	9%	18%	55%	18%
Interpunctie	0%	0%	0%	18%	82%

NB: Leerkrachten kregen de volgende vraag: “Hieronder staan vijf elementen die een rol spelen bij het stellen. Als u stelopdrachten geeft, welke elementen vindt u dan het belangrijkste om te stimuleren bij de kinderen? Geef s.v.p. uw top vijf aan. Het belangrijkste element krijgt een 1 en het minst belangrijke een 5”.

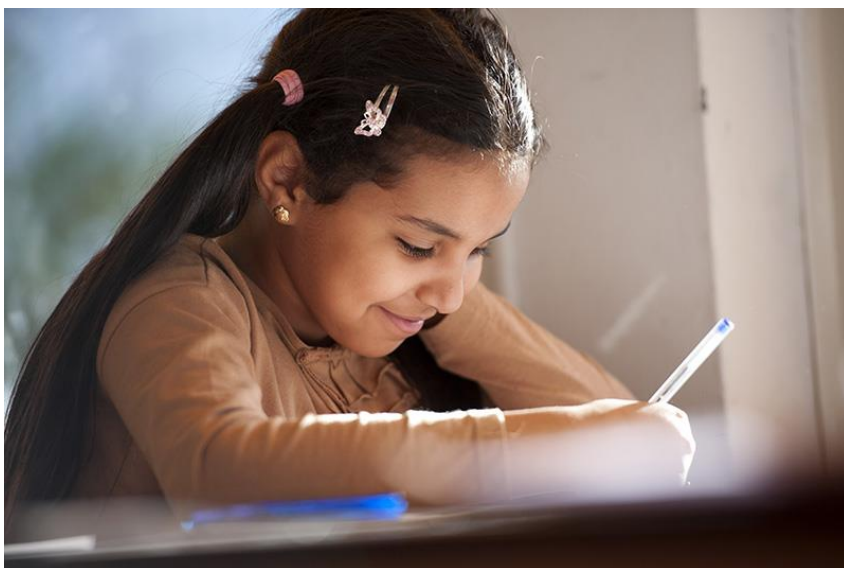
Verwachtingen van leerkrachten

Voorafgaand aan De Schoolschrijver verwachten de leerkrachten vooral dat het schrijfplezier van de kinderen zich gaat ontwikkelen. Daarnaast spreekt een aantal leerkrachten de hoop uit dat het enthousiasme van kinderen voor lezen zal toenemen en dat kinderen geprikkeld worden om hun eigen talenten te ontdekken. Naast een toename van het lees- en schrijfplezier hoopt een aantal leerkrachten dat ook het lees- en schrijfgedrag van de kinderen zal veranderen en dat zij vaker zullen gaan lezen en schrijven. Sommige leerkrachten noemen specifieke aspecten van het schrijfproces, waarop zij hopen dat de kinderen vooruit gaan. Zo hopen twee leerkrachten dat de kinderen handvatten zullen krijgen om een goed verhaal te schrijven, één leerkracht hoopt dat de verhalen van de kinderen een betere inhoud krijgen en één leerkracht noemt een betere verhaalopbouw.

Resultaten

Dit hoofdstuk bevat een kwalitatieve evaluatie van het deel van het traject waar de meeste leerlingen wekelijks bij betrokken waren, namelijk de bezoeken van de Schoolschrijver aan de klas. Bij het analyseren van de reacties op de nameting kwamen drie hoofdthema's naar voren, die in drie afzonderlijke hoofdstukken behandeld worden. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een korte conclusie van het thema.

De beschrijvingen van de reacties van leerlingen, leerkrachten en Schoolschrijvers op open vragen weerspiegelen de algemene tendens. Ter illustratie daarvan is een aantal citaten opgenomen. Om te kunnen vaststellen of het Schoolschrijverstraject een werkelijk significante bijdrage heeft geleverd aan de leesattitude of (non-cognitieve) vaardigheden van leerlingen is uitgebreider, vervolgonderzoek nodig met een controlegroep. Daarin dienen ook objectieve tests gebruikt te worden om prestaties en attitudeveranderingen te meten.

Ervaringen met de schoolschrijver van de klas

Enthousiast over creatieve opdrachten en voorlezen

Op de vraag wat de kinderen het leukst vonden aan De Schoolschrijver noemden veel kinderen specifieke opdrachten die ze gedaan hebben met hun eigen schrijver. Voorbeelden van creatieve opdrachten die erg gewaardeerd werden, zijn: het maken van een eigen boekje, strips met denkwolkjes schrijven, beeldgedichten maken en de quiz. Sommige kinderen waren zo enthousiast dat zij ook thuis aan de slag gingen met de opdrachten. Dat gold vooral voor de goede lezers en schrijvers en in veel mindere mate voor de minder taalvaardige kinderen. Het feit dat de kinderen in de bibliotheek gericht op zoek gingen naar boeken van de Schoolschrijver en het feit dat ze veel meer namen van kinderboekenauteurs kenden, werd door leerkrachten hoog gewaardeerd.

Veel kinderen waren erg enthousiast over het voorlezen door de Schoolschrijvers en noemden dat als leukste activiteit. Ook de Schoolschrijvers zelf zagen dat kinderen ontzettend genoten van het voorlezen. Eén schrijver vertelde dat een leerling tegen hem zei:

“Meester, als u leest, dan komt er een plaatje uit de lucht in mijn hoofd”

Veel kinderen vonden de Schoolschrijver als persoon het leukste onderdeel van het traject:

“Ze is leuk, grappig, ze kan alle verhalen spannend maken”

“Dat ze alles zo leuk voorleest”

“Ze was aardig, als je een vraag had, dan kwam ze meteen”

Zes leerkrachten noemden het enthousiasme van de kinderen voor De Schoolschrijver hun mooiste ervaring. Wat eveneens als mooi werd ervaren door de leerkrachten was dat de kinderen goed naar elkaars verhalen luisterden en naar de verhalen van de Schoolschrijver.

Talenten ontdekt

De Schoolschrijvers gaven aan dat de kinderen van de deelnemende scholen niet taalsterk waren, al verschilden de groepen binnen dezelfde school wel van elkaar qua taalniveau en enthousiasme. Ook binnen een klas merkten de schrijvers grote verschillen tussen kinderen. Dit betekende echter niet dat de kinderen niet creatief waren. Eén schrijver vertelde:

“Maar juist deze kinderen bleken in staat om een connectie te maken tussen het abstracte begrip ‘verhalen’ en hun eigen leefwereld. Ze stapten heel makkelijk in een voorleesverhaal of een fantasie en verweefden ook hun eigen situatie in bedachte verhalen. Ik werd keer op keer aangenaam verrast door hun potentie. En ik vind dat deze kinderen het recht hebben dat de wereld hun creativiteit honoreert. Spelling is zó onbelangrijk in het echte leven...”

Als mooiste ervaring noemden veel Schoolschrijvers dat kinderen van wie ze dat niet zouden verwachten, goede en persoonlijke verhalen of gedichten schreven.

“Een jongen die eigenlijk nauwelijks meedeed, schreef een prachtig gedicht over de liefde. Toen hij zag dat ik het echt heel mooi vond, barstte hij zowat van trots.”

Sommige leerkrachten gaven eveneens aan dat zij nieuwe dingen over hun kinderen hebben ontdekt. Sommige leerlingen schreven of vertelden iets over zichzelf dat de leerkracht nog niet wist.

Het aanbod voor de klas

Een algemene opmerking die door meer schrijvers gemaakt is, is dat de kinderen moeite hadden om zich langere tijd te concentreren. Op veel scholen waren de kinderen nogal actief en weinig zelfstandig. Volgens de leerkrachten zorgde het enthousiasme voor de bezoeken van de Schoolschrijver er in sommige gevallen voor dat de kinderen druk werden en niet altijd even vriendelijk gedrag toonden naar de kinderboekenauteur. Schrijvers gaven aan dat ze het lastig vonden om te gaan met extreem drukke groepen, waarin sprake was van een slechte sfeer tussen de kinderen onderling en/of met de leerkracht. Ook vonden ze het moeilijk als leerkrachten de kinderen te veel beperkten in hun creativiteit door ze dingen op te leggen.

Veel schrijvers gaven aan dat zij hun lessen hebben moeten vereenvoudigen, bijvoorbeeld door meer vooraf uit te leggen en meer structuur aan te brengen of door meer mondelinge in plaats van schriftelijke opdrachten te geven. Een aantal schrijvers heeft de lessen aangepast aan het concentratieniveau van de kinderen door juist een korte uitleg te geven en de lesstof af te wisselen met opdrachten om voor voldoende variatie te zorgen. Ze voegden ook andere werkvormen in dan ze vooraf gepland hadden, zoals taalspelletjes en liedjes of teken- en toneelactiviteiten. In een aantal

groepen bleek het juist nodig om de lessen iets moeilijker te maken, bijvoorbeeld door meer moeilijke woorden te gebruiken of de kinderen meer te laten schrijven.

Voor een eventueel volgend traject noemden de schrijvers dat zij meer aandacht zouden willen besteden aan de boekenkast, aan voorlezen, aan het ontwikkelen van praktische opdrachten voor onrustige groepen en voor het zelfstandig werken.

Algemene indruk van De Schoolschrijver

De schrijvers waren over het algemeen enthousiast over het doel en het nut van het traject. Deelname aan De Schoolschrijver werd *“feestelijk en nuttig”* en *“ontzettend bevredigend”* genoemd. Bovendien zagen ze dat ze een rol konden spelen in de leesbevordering en het vergroten van de taalvaardigheid van kinderen. Wel maakten ze een voorbehoud rond de vraag of ze het andere schrijvers zouden aanraden om deel te nemen. Ze wilden andere kinderboekenauteurs waarschuwen dat het veel tijd kost en dat het zwaar en intensief werk is. Dat betekent dat er tijdens het traject minder tijd overblijft om zelf te schrijven. Bovendien is affiniteit en ervaring met onderwijs en/of schoolbezoeken belangrijk.

Als het aan de kinderen lag, gaat De Schoolschrijver naar nog meer scholen toe. In totaal hebben 244 kinderen antwoord gegeven op de vraag of zij De Schoolschrijver aan kinderen op andere scholen zouden aanbevelen. Slechts twee op de tien (21%) kinderen zouden dit niet doen of twijfelen hierover. Uit de uitleg die deze kinderen hierbij gaven, bleek echter dat niet iedereen de vraag goed had begrepen. Een groot aantal van hen leek te denken dat zij zelf naar andere scholen toe moesten om de kinderen van advies te voorzien, of dat dit ten koste zou gaan van hun eigen Schoolschrijver. Reacties waren bijvoorbeeld:

“Anders hebben wij geen Schoolschrijver meer”, “Het is wel superleuk, maar geen tijd geen zin om door te geven maar ik zou het wel graag willen doen”, “Ik heb geen zin”, “Nee, want de juf is bij ons gekomen”, “Omdat ik het niet mag”, “Omdat ik nauwelijks kinderen van andere scholen ken”, “Omdat ik niet zo iemand ben”, “Omdat ik ze dan advies moet geven”, “Omdat ze het misschien al hebben gedaan”, “Want andere kinderen zijn anders dan ik”, “Want dat moet de directeur regelen”, en “Want dan wordt Selma Noort moe en moe en moe”

In totaal leek slechts 8% van de kinderen De Schoolschrijver niet aan te willen raden omdat ze negatief waren over het traject. Zij schreven bijvoorbeeld:

“ik zou het niet doen want de meeste kinderen vinden het saai”

De kinderen die De Schoolschrijver wel aanbevelen bij anderen gaven de volgende argumenten:

“Daardoor krijg je meer interesse in lezen en lees je meer”

“Dan worden alle scholen slimmer en kunnen ze beter schrijven”

“Het is een goed idee en door de Schoolschrijver gaan meer kinderen lezen”

“Het is superleuk”

“Je leert wel echt heel veel en het is gewoon leuk om te leren hoe je een goed spannend verhaal kan schrijven”

“Omdat je leert dat het veel leuker is dan ik dacht”

“Omdat ze dan gaan beseffen dat lezen en schrijven leuk is!”

“Want als je kunt schrijven, kun je veel beter lezen, begrijp je meer en vind je lezen en/of schrijven leuker (en makkelijker)”

“Zodat ze beter kunnen lezen en kunnen slagen voor hun examens”

Conclusies: Ervaringen met De Schoolschrijver in de klas

Over het algemeen waren leerlingen, leerkrachten en Schoolschrijvers enthousiast over het traject. De creatieve opdrachten werden door de leerlingen erg gewaardeerd. Opvallend is dat het voorlezen ook vaak genoemd werd als mooiste ervaring, zowel door leerlingen, leerkrachten als schrijvers. Wel merkten leerkrachten en schrijvers op dat de kinderen vaak uit enthousiasme druk werden. Dit vergde meer inspanning van de schrijvers om hun lessen te geven. Door het wisselende taal- en concentratieniveau per groep hebben de schrijvers hun programma specifiek toegespitst aan het niveau van elke groep.

Een aanbeveling lijkt om leerkrachten en ouders te laten inzien dat ook kinderen in de bovenbouw nog steeds graag willen worden voorgelezen. Dit kan bijvoorbeeld door hen voor te lichten over het belang van voorlezen voor onder andere het uitbreiden van de taalvaardigheden en het aanspreken van de verbeelding en verwondering van kinderen.

Opbrengsten van de schoolschrijver

Non-cognitieve vaardigheden

Na afloop van het traject is aan de leerkrachten de open vraag voorgelegd wat zij de belangrijkste opbrengst(en) van De Schoolschrijver vonden. Zij gaven vooral aan dat hun klas meer motivatie voor en interesse in schrijven en lezen heeft gekregen. Twee leerkrachten zagen een verbetering in de kwaliteit van het schrijfwerk (*“beter”* en *“gericht”*), maar ook in de luistervaardigheden van de leerlingen. Daarnaast noemden leerkrachten de ontwikkeling van de creativiteit en fantasie als belangrijke opbrengst. Eén leerkracht vond het positief dat de kinderen vaker naar de openbare bibliotheek zijn gegaan om boeken te zoeken, te lenen en te lezen.

De leerkrachten is vervolgens gevraagd om hun klas te beoordelen op een aantal cognitieve en non-cognitieve vaardigheden. Hiervoor kregen zij een lijst met vijftien vaardigheden voorgelegd. Bij elke vaardigheden moesten ze kiezen of hun hele klas was vooruit gegaan, gelijk gebleven of achteruit gegaan na het traject van de Schoolschrijver. Uit deze vraag leren we dus vooral de mening van de leerkracht kennen, zonder dat we bij de kinderen zijn nagegaan of zij op die vaardigheden daadwerkelijk veranderd zijn of niet.

Tien van de elf leerkrachten die deze vragenlijst hebben ingevuld gaven aan dat hun klas vooruit gegaan is op stellen en schrijfplezier. Een iets kleinere meerderheid heeft bovendien het leesplezier, de nieuwsgierigheid, fantasie, creativiteit en de taalvaardigheid zien toenemen. Op het gebied van technisch en begrijpend lezen, spelling, interpunctie en concentratie schatte de meerderheid echter in dat hun leerlingen gelijk gebleven waren. Dit gold ook voor het niveau van rekenen en bij zaakvakken. In Tabel 2 vindt u het zelfoordeel van de leerkrachten terug, gesplitst voor groep 5/6 en 7/8.

Tabel 2. Leerkrachtoordeel over de mogelijke vooruitgang (in groen) van hun klas, gesplitst naar groep 5/6 (9 klassen) en groep 7/8 (2 klassen)

	Achteruit		Gelijk gebleven			Vooruit gegaan		
	5/6	7/8	5/6	7/8	Totaal %	5/6	7/8	Totaal %
Stellen			1	0	9%	8	2	91%
Schrijfplezier			1	0	9%	8	2	91%
Leesplezier			2	0	18%	6	2	73%
Fantasie			3	1	36%	6	1	64%
Nieuwsgierigheid			3	1	36%	6	1	64%
Taal			5	0	46%	4	2	55%
Creativiteit			4	1	46%	5	1	55%
Feedback geven			4	1	46%	4	1	46%
Technisch lezen			6	2	73%	3	0	27%
Interpunctie			8	1	82%	1	1	18%
Begrijpend lezen			8	2	91%	1	0	9%
Spelling			8	2	91%	1	0	9%
Concentratie			8	2	91%	1	0	9%
Rekenniveau	1	0	7	2	82%	1	0	9%
Zaakvakken			9	2	100%	0	0	0%

De schrijvers vonden het moeilijk te bepalen of kinderen vooruit zijn gegaan op een schoolvak of op een non-cognitieve vaardigheid zoals schrijfplezier. Ze verwachtten wel dat het effect van een Schoolschrijver zal verschillen per schrijver en per aanpak.

Individuele verschillen

Leerkrachten en schrijvers zijn gevraagd naar hun visie over individuele verschillen in de opbrengsten van De Schoolschrijver. Zijn er subgroepen van leerlingen die meer baat zouden kunnen hebben bij het traject? Per subgroep konden ze aangeven of ze

van mening waren dat beide groepen evenveel profiteerden, of dat één groep meer zou kunnen profiteren dan de ander.

Uit de reacties bleek dat geen enkele leerkracht onderscheid maakte tussen de mate waarin goede én slechte lezers, goede én slechte spellers, kinderen met veel én weinig fantasie, als ook drukke én rustige kinderen baat kunnen hebben bij De Schoolschrijver. De meningen waren meer verdeeld over de leeftijdsgroepen (50% dacht dat kinderen in de middenbouw meer baat zouden hebben, terwijl 50% aangaf dat kinderen van groep 3 t/m 8 zouden profiteren) en het taalniveau (18% schatte in dat taalsterke kinderen meer zullen profiteren, 9% koos voor taalzwakke kinderen en de meerderheid (73%) maakte geen onderscheid). Daarnaast dachten leerkrachten dat “enthousiaste boekenlezers” (36%) en “enthousiaste schrijvers” (50%) meer zouden profiteren dan niet-enthousiaste lezers en schrijvers, respectievelijk. Slechts één leerkracht gaf aan dat De Schoolschrijver vooral niet-enthousiaste lezers zou aanspreken, terwijl 55% dacht dat beide type lezers evenveel baat hadden.

Schrijvers daarentegen dachten dat er wel onderscheid te maken viel in het profijt dat verschillende type leerlingen hebben. Een aantal schrijvers gaf aan dat kinderen die erg taalzwak of erg ongemotiveerd waren naar hun idee wat minder zouden profiteren van het traject. Zoals één schrijver het verwoordde:

“(…), dus bij de rustige, taalsterke kinderen met veel fantasie is het netto resultaat volgens mij groter. Bij de taalzwakkeren zal het resultaat denk ik veel minder bekijken zodra de Schoolschrijver weer weg is (…).”

Een andere schrijver omschreef de groep kinderen die veel hebben aan het traject als de

“kinderen die neutraal tegenover lezen staan en die niet specifiek goed in spellen en taal zijn, maar ook niet specifiek slecht (…).”

Een andere schrijver noemde deze groep de “*onderpresterende, begaafde kinderen*”.

Kennis over schrijven

Leerkrachten gaven aan ook zelf geleerd te hebben van het traject. Wanneer we hen de stelling voorlegden dat de Schoolschrijver hen geïnspireerd heeft met betrekking tot hun stelonderwijs, waren vijf leerkrachten (46%) het daar helemaal mee eens en vijf (46%) het er een beetje mee eens. De meeste leerkrachten (58%) zijn echter niet

extra gemotiveerd geraakt om zelf meer te gaan schrijven, noch om zelf meer (kinder)boeken te gaan lezen.

Zowel voor als na De Schoolschrijver is aan de kinderen gevraagd welke eigenschappen een goede schrijver moet bezitten. Op de nameting is te zien dat de kinderen meer hebben geleerd over het schrijfproces. Aspecten die zowel op de voor- als op de nameting veel genoemd werden zijn fantasie, het vermogen om dingen te verzinnen, concentratie en goede spellingvaardigheden. Op de nameting noemden de kinderen ook nieuwe kenmerken, zoals:

“ervoor zorgen dat mensen meeleven met het verhaal”, “steeds andere soorten ‘spanning’ in een verhaal stoppen”, “humor hebben”, “karakters verzinnen”, “een cliffhanger”, “gevoelens in een verhaal sterk maken en heel hard werken”

De kinderen hebben ook nagedacht over wat moeilijk is aan het schrijven van verhalen. Zij noemden met name het bedenken waar een verhaal over gaat, de spellingsregels in het oog houden en de concentratie vasthouden. Op de nameting noemden sommige kinderen nog wat specifiekere punten, zoals: karakters verzinnen, emoties bedenken, en:

“een verhaal starten is moeilijk, maar als je begonnen bent is het heel leuk”.

Overdracht naar de thuissituatie

Na afloop van het traject is aan de kinderen gevraagd aan te geven wat zij met hun ouders gedeeld hebben over De Schoolschrijver. Drie van de vier leerlingen (74%) zeiden dat ze met hun ouders hebben gepraat over de lessen van De Schoolschrijver. Net iets minder dan de helft heeft verteld dat lezen leuk is (42%) en dat schrijven leuk is (39%). Zo'n 18% heeft zijn/haar ouders verteld schrijver te willen worden en 43% van de kinderen heeft zelfgeschreven verhalen aan hun ouders laten lezen. Veel kinderen lieten dus zien geïnspireerd te zijn door de Schoolschrijver.

De helft van de kinderen (50%) is met zijn/haar ouders naar de bibliotheek geweest gedurende het traject. Eén op de drie kinderen (32%) wilde zelf meer boeken gaan lezen. 12% heeft gevraagd of zijn/haar ouders zelf meer boeken willen gaan lezen. Eén op de vijf kinderen (18%) zei thuis vaker voorgelezen te willen worden. Kinderen die al voorgelezen werden hebben het vaakst aan hun ouders laten weten vaker voorgelezen te willen worden.

Kinderen die thuis niets verteld hebben over De Schoolschrijver (15%) bleken vooral de kinderen die voorafgaand aan het traject (bijna) nooit lezen, relatief weinig boeken thuis hebben, vroeger niet zijn voorgelezen en thuis geen boek aan het lezen waren op zowel de voor- als de nameting. Leerlingen uit groep 7 en 8 leken eveneens nauwelijks bereid om hun ouders te vragen meer te gaan voorlezen. Kinderen die bij de nameting aangeven (bijna) elke dag te lezen, zijn het meest geneigd om thuis te vertellen dat lezen en schrijven leuk is, in tegenstelling tot de kinderen die (bijna) nooit lezen.

Conclusies: Opbrengsten van De Schoolschrijver

Na afloop van De Schoolschrijver hebben leerkrachten vooral de indruk dat hun leerlingen vooruitgang hebben geboekt op het gebied van non-cognitieve vaardigheden. Het gaat daarin om plezier in lezen en schrijven, fantasie, nieuwsgierigheid en creativiteit. Opgemerkt dient te worden dat dit de persoonlijke observaties van de leerkrachten zijn, en dat dit niet bij de leerlingen zelf is getoetst. Om precieze uitspraken te doen over de vorderingen van leerlingen zouden deze vaardigheden bij henzelf moeten worden gemeten. Alle schrijvers gaven aan dat ze geen uitspraak konden doen over een eventuele vooruitgang van hun klassen.

Op de vraag of er individuele verschillen waren in de opbrengsten van De Schoolschrijver, reageerden leerkrachten minder bevestigend dan de schrijvers. Schrijvers schatten bijvoorbeeld in dat de taalzwakkere leerlingen minder goed bereikt zouden worden, terwijl de meerderheid van de leerkrachten van mening was dat taalzwakke en taalsterke leerlingen evenveel baat hadden bij het traject. Alle leerkrachten waren van mening dat het gedrag in de klas en het niveau in lezen, spellen en fantasierijkheid van leerlingen niet uitmaakte om te kunnen profiteren van De Schoolschrijver.

Leerlingen zelf gaven in hun reacties op de vragen over eigenschappen van een schrijver en de moeilijkste aspecten van het schrijven blijk van meer kennis over het schrijfproces. Op de nameting schreven ze namelijk een breder scala aan antwoorden op dan op de voormeting.

De meeste leerlingen gaven aan dat ze met hun ouders hebben gepraat over het traject. Vooral kinderen die voorafgaand aan het traject thuis al werden voorgelezen, gaven aan dat ze hun ouders gevraagd hebben om meer te gaan voorlezen. De groep die niet tot weinig las en thuis ook niet gestimuleerd werd te lezen, leken hun ervaringen niet te delen met hun ouders.

Inbedding van de schoolschrijver in de basisschool

Samenwerking tussen de leerkracht en de Schoolschrijver

Zowel aan de leerkrachten als aan de Schoolschrijvers zijn vragen gesteld over de samenwerking tijdens het traject. Over het algemeen gaven beide partijen aan elkaar prettig in de omgang te vinden. Alle leerkrachten hadden de indruk dat de schrijver het op prijs stelde als ze hun leerlingen motiveerden tijdens de les, wat bevestigd werd door de schrijvers. Schoolschrijvers gaven sprekende voorbeelden van de betrokkenheid van sommige leerkrachten waar ze mee werkten:

“(...) het enthousiasme van de leerkracht straalde op de kinderen af. Haar klas deed vanaf het begin mee en toonde ook eerzucht.”

Vrijwel alle leerkrachten gaven aan dat ze hun klas voorbereidden op de wekelijkse bezoeken van de Schoolschrijver: 64% deed dit soms en 33% deed dit vaak. De schrijvers merkten het meteen aan de klas als er gedurende de week aandacht was besteed aan hun lessen, omdat de kinderen bijvoorbeeld meteen oppikten waar ze na het vorige bezoek gebleven waren of als ze opmerkingen maakten over het Schoolschrijversblog. Op sommige scholen keken kinderen er elke week weer naar uit en zaten ze er helemaal klaar voor.

De meeste leerkrachten (92%) gaven aan dat de schrijver hen stimuleerde om met de kinderen te schrijven tussen de lessen door. Acht van hen (73%) schatten in dit vaak te hebben gedaan, drie soms (27%). De meerderheid liet kinderen bijvoorbeeld zelfgeschreven verhalen aan elkaar voorlezen onder schooltijd of liet kinderen zelf verhalen schrijven. De schrijvers hadden de indruk dat leerkrachten de opdrachten soms tussentijds met de kinderen bespraken, en dat er soms ook andere activiteiten aan de lessen van de Schoolschrijver werden gekoppeld.

Andere schrijvers vertelden echter over scholen waar er weinig aandacht besteed werd aan de opdrachten. Zij konden niet goed beoordelen of de leerkracht tussentijds de lessen evalueerden, of hebben weinig interesse opgemerkt bij de leerkrachten. Deze schrijvers gaven bijvoorbeeld aan dat de leerkracht andere dingen aan het doen was tijdens de lessen (in of buiten de groep) en dat hij/zij de kinderen meer hadden kunnen stimuleren om tussen de bezoeken van de schrijver door aan de opdrachten te werken. Op deze scholen hadden kinderen de (huiswerk)-opdrachten vaak niet (af)gemaakt.

De meeste schrijvers vonden dat ze hun programma onvoldoende hebben kunnen evalueren met de leerkracht. Leerkrachten bleken dit anders te hebben ervaren. Zes van de elf leerkrachten gaven bijvoorbeeld aan dat zij met hun Schoolschrijver meedachten over de inhoud van de lessen.

Zichtbaarheid van de Schoolschrijver

Op alle deelnemende scholen bezocht de Schoolschrijver meerdere klassen. De leerkrachten bij wie de Schoolschrijver in de klas kwam, spraken soms (42%) of vaak (50%) met elkaar over de lessen van de Schoolschrijver. Daarnaast spraken ze er soms over met hun directeur (73%) of met collega's bij wie de Schoolschrijver niet in de klas kwam (70%). Wel vonden leerkrachten dat duidelijker naar de hele school gecommuniceerd had kunnen worden dat De Schoolschrijver een schoolbreed traject is.

De meeste Schoolschrijvers gaven aan dat het ingewikkeld was om zichtbaar te zijn in de hele school. Alleen al het ontwikkelen en geven van hun wekelijkse programma (aan soms drie verschillende jaargroepen) was zeer intensief. Tien van de dertien schrijvers hadden de indruk dat het traject in de hele basisschool leefde. Alle schrijvers hebben erg hun best gedaan om dit voor elkaar te krijgen. Zij zijn in alle klassen op bezoek geweest, hebben activiteiten ondernomen voor de overige leerkrachten of zijn aanwezig geweest op ouderavonden. Op sommige scholen is er goed gebruik gemaakt van het Schoolschrijversprikbord, waar kinderen en ouders vragen aan de schrijver konden achterlaten. Zowel de vragen als de antwoorden konden door iedereen worden gelezen.

Eén van de schrijvers die aangaf dat het traject niet in de hele school leefde, schreef het gebrek aan belangstelling van de overige leerkrachten toe aan de omstandigheden waar de school dat jaar mee te maken had. Een andere schrijver heeft duidelijk veel inspanning getoond om contact te krijgen met de leerkrachten en de kinderen van de andere klassen, maar dit leverde weinig op.

De meeste schrijvers hebben gemerkt dat de ouders iets mee hebben gekregen van De Schoolschrijver. Soms kregen zij een directe reactie van de ouders te horen. Ouders vertelden bijvoorbeeld dat hun kind opeens was gaan lezen, of dat hun kind thuis ook tekende en daar verhalen bij wilde schrijven. Veel schrijvers merkten dat ze vriendelijk begroet werden door ouders die zij tegenkwamen. Ook is de Oudersalon op een aantal scholen goed bezocht. Echter, slechts een op de tien ouders (11%) is mee geweest naar school om te zien wat hun kind tijdens de lessen van De Schoolschrijver gedaan heeft. Op sommige scholen kregen de schrijvers nauwelijks tot geen reacties van

ouders, ook niet als zij expliciet waren uitgenodigd door de schrijver om een les bij te wonen of als de kinderen een opdracht meekregen om thuis met hun ouders te doen.

Suggesties voor volgende edities

Als reflectie op het samenwerkingsproces deden de meeste leerkrachten de aanbeveling om de wederzijdse verwachtingen (van de leerkracht en de schrijver) goed met elkaar te bespreken voorafgaand aan het traject. Ook schrijvers stelden voor om vooraf met de leerkracht en de schoolleiding te spreken en afspraken te maken over de inzet die van leerkracht gevraagd wordt tijdens het traject. Met betrekking tot de organisatie van het traject werd de tip gegeven om een volgende keer meer voorbereidingstijd te in te ruimen. Deze voorbereidingstijd kunnen de leerkrachten gebruiken om zich meer te kunnen verdiepen in de boeken van de Schoolschrijver en om de kinderen beter voor te bereiden op het traject. Ook werd het voorstel gedaan om de Schoolschrijver één keer per twee weken uit te nodigen in plaats van elke week, zodat er meer verwerkingstijd voor de opdrachten komt.

Daarnaast stelden de Schoolschrijvers voor dat er meer tussendoor wordt geëvalueerd met de leerkrachten over hun aanpak en lessen. Leerkrachten gaven in de vragenlijst al concrete tips over opdrachten en werkvormen: Sommige opdrachten zouden in kleinere groepen kunnen worden gegeven of zouden iets meer toegepast kunnen worden op het stelniveau van de kinderen. Ook zou er meer opbrengstgericht gewerkt kunnen worden, bijvoorbeeld met een strakkere organisatie en met meer eisen aan de stelproducten.

Conclusies: Inbedding van De Schrijver in de basisschool

Om een brede inbedding in de school beter van de grond te laten komen, lijkt het nodig om schrijvers, in samenspraak en samenwerking met de school, concreter te begeleiden bij het initiëren van aansprekende, schoolbrede activiteiten voor leerlingen en leerkrachten. Daarnaast is het van belang dat de leerkrachten die de Schrijver in hun klas ontvangen hierin gesteund worden door hun directie en collega's om de tijd en aandacht vrij te maken die nodig is om het traject zo optimaal mogelijk te realiseren.

Uit de evaluatie bleek dat zowel schrijvers als leerkrachten erkennen dat het belangrijk is om voor de start van het traject meer voorbereidingstijd te nemen. Het afstemmen van de doelen en verwachtingen van alle betrokken partijen bevordert het samenwerkingsproces. Deze gezamenlijke voorbereiding kan ook gebruikt worden om uiteindelijk de ervaringen met het traject te evalueren. Door tussentijdse evaluaties in te plannen als een vast onderdeel van het traject is het bovendien van tevoren duidelijk dat leerkrachten en Schrijvers hier tijd voor moeten vrijhouden.

Deze evaluatiegesprekken bieden de mogelijkheid om feedback en tips te geven aan zowel leerkrachten (zoals hun rol tijdens de lessen en rond de (huiswerk)opdrachten) als schrijvers (zoals over hun concrete aanpak in de klas en de opdrachten). Daarnaast kan aan bod komen hoe er buiten de lessen van De Schrijver om aan lees- en/of schrijfopdrachten wordt gewerkt, zowel in de klas als thuis. Uit het onderzoek kwam namelijk naar voren dat het belangrijk is de klas elke week voor te bereiden op de komst van de Schrijver. Zo kan het programma zo goed mogelijk aansluiten bij de belevingswereld en achtergrondkennis van de kinderen.

Conclusies

De vierde editie van De Schoolschrijver heeft vijftien scholen in Amsterdam bereikt. Vijf van deze scholen hebben deelgenomen aan de evaluatie van Centrum Brein & Leren aan de Vrije Universiteit Amsterdam. 290 leerlingen uit groep 5 t/m 8, zeventien leerkrachten en dertien kinderboekenauteurs vulden vragenlijsten in en gaven hun mening over het traject.

Bij het interpreteren van de resultaten is het belangrijk om bewust te zijn van een aantal kenmerken van het traject en de evaluatie. Allereerst waren alle Schoolschrijvers vrij om een *programma op maat* te ontwikkelen en dat te geven. Dat heeft ertoe geleid dat het traject op elke school en in elke klas een wat andere vorm heeft gehad. Het is dan ook niet goed mogelijk om een beeld te krijgen van succesvolle elementen binnen het programma.

Ten tweede richt deze evaluatie zich uitsluitend op de *bovenbouw* van de basisschool. De huidige bevindingen zijn daarom niet zonder meer te generaliseren naar de leerlingen uit groep 3 en 4 die ook Schoolschrijvers op bezoek hebben gehad.

Ten derde is het een belangrijk gegeven dat het in dit rapport gaat om de *percepties* van leerlingen, leerkrachten en Schoolschrijvers. Het gaat dus om opinies, om subjectieve waarnemingen, om beleving. Deze zijn niet minder waardevol dan een objectief meetbare score of een individuele vaardigheidsscore (zoals Cito-scores voor Begrijpend Lezen), maar ze leveren wel andere informatie op. Om te kunnen vaststellen of het Schoolschrijverstraject een significante bijdrage heeft geleverd aan de leesattitude of (non-cognitieve) vaardigheden van leerlingen is uitgebreider, vervolgonderzoek nodig met een controlegroep en objectieve tests voor bijvoorbeeld lees- en taalvaardigheid.

Tot slot bleek het niet haalbaar om de groep deelnemers te vergelijken met leerlingen op *controlescholen*, waar De Schoolschrijver geen deel uitmaakte van het curriculum. De mogelijke groei die deelnemende leerlingen tijdens het traject hebben laten zien, kan daardoor niet met zekerheid alleen aan De Schoolschrijver worden toegeschreven. De verzamelde data geven veel inzicht in de manier waarop leerlingen, leerkrachten en Schoolschrijvers het traject ervaren hebben. Samengevat lijken de hoofdbevindingen:

Beleving: Leerlingen zijn over het algemeen heel enthousiast over het traject en de kinderboekenauteur die hun klas bezoekt.

Creatieve opdrachten en voorlezen: Leerlingen noemen specifieke opdrachten van de schrijver als leukste onderdeel van het traject. Ze waarderen daarnaast het voorlezen zeer, hoewel de meeste leerkrachten en ouders dit niet dagelijks (meer) doen.

Non-cognitieve vaardigheden: Leerkrachten hebben de indruk dat vooral de non-cognitieve vaardigheden vooruit gaan bij hun leerlingen, zoals plezier in lezen en schrijven, fantasie, nieuwsgierigheid en creativiteit. Zij waarderen deze vaardigheden ook het meest bij het geven en nakijken van stelopdrachten.

Individuele verschillen: Leerkrachten vinden dat alle leerlingen over het algemeen evenveel baat hebben bij De Schoolschrijver, terwijl de schrijvers meer de indruk hebben dat er individuele verschillen zijn in de impact van hun programma.

Thuis: De meeste leerlingen hebben thuis met hun ouders gepraat over De Schoolschrijver. Echter, vooral de leerlingen die niet (graag) lezen, lijken dit niet te doen.

Inzet Schoolschrijvers: De kinderboekenauteurs ervaren het traject over het algemeen als nuttig, intensief en bevredigend.

Inbedding in school: Schrijvers en leerkrachten geven enkele verbeterpunten aan voor de samenwerking. Belangrijk lijkt om voorafgaand aan het traject wederzijdse verwachtingen te bespreken en voldoende tijd in te ruimen voor voorbereiding en feedback.

Geconcludeerd kan worden dat het waardevol is om kinderboekenauteurs in te zetten om leerlingen, leerkrachten en ouders te stimuleren om (meer) voor te lezen, zelf te lezen en creatief te schrijven. Wanneer kinderen de ruimte krijgen om hun fantasie en creativiteit de vrije loop te laten, kan dat ook hun verbeelding, verwondering en andere non-cognitieve vaardigheden prikkelen. Basisscholen zouden daarom hun leerkrachten, leerlingen en ouders moeten doordringen van het belang van (blijven) voorlezen, vrij lezen en het creatief aan de slag gaan met verhalen. Uiteindelijk kan dit kinderen helpen om hun interesses en talenten te ontwikkelen en kennis te vergaren en zich daarmee als persoon te ontplooiën.

Uit de evaluatie van het traject De Schoolschrijver komt naar voren dat de creatieve werkvormen en het voorlezen positief werden gewaardeerd. Uit internationale wetenschappelijke studies op gebied van lezen en voorlezen blijkt dat kinderen die vaak voorgelezen worden of die voor hun plezier lezen ('vrij lezen'), hun taal- en leesvaardigheden vergroten. Programma's zoals De Schoolschrijver kunnen leerkrachten handvatten aanreiken om creatief taalonderwijs vorm te geven in de dagelijkse lespraktijk.

Aanbevelingen

Aanbevelingen voor basisscholen en Stichting De Schrijver

Uit dit onderzoek volgen een aantal aanbevelingen voor De Schrijver alsmede aan scholen die zich verder willen ontwikkelen op gebied van creatief taalonderwijs:

1. *Schoolbrede inbedding*: Het lijkt nodig om de Schrijvers, in samenspraak en in samenwerking met de school, concreter te begeleiden bij het opstarten en uitbouwen van aansprekende activiteiten op het gebied van leesplezier, creatief schrijven en creatieve werkvormen op het gebied van lezen en taal, die hun populatie van leerlingen en leerkrachten aanspreken.
2. *Ouderbetrokkenheid*: Dit traject kan de samenwerking tussen leerkrachten en ouders versterken, wanneer ouders van begin af aan goed op de hoogte worden gehouden van de doelen van het traject en wat er van hen verwacht wordt rond het maken van opdrachten en het voorlezen en stimuleren van vrij lezen thuis.
3. *Verwachtingsmanagement*: Schrijvers en de leerkrachten die wekelijks een Schrijver in de klas ontvangen, wordt aangeraden om van tevoren en gedurende het traject hun verwachtingen te bespreken en te evalueren. Ook moet er tijd worden gemaakt om elkaar feedback te geven en de samenwerkingsrelatie te verstevigen.

Algemene aanbevelingen om taal- en schrijfvaardigheden te stimuleren

- Lees voor aan kinderen van alle leeftijden, thuis én in de klas. Ook oudere kinderen waarderen dit zeer.
- Zoek naar creatieve manieren om bezig te zijn met verhalen. Daarmee maak je de kinderen *enthousiast* én stimuleer je de ontwikkeling van een heel aantal cognitieve en non-cognitieve vaardigheden. Enkele tips:
  - Wees *creatief* in je keuze van (voor)leesmateriaal. Probeer bijvoorbeeld verschillende genres en schrijvers uit om te ontdekken wat de leerling aanspreekt. Ook in verhaallijn en plot is veel variatie mogelijk.
  - Lees *interactief* voor: stel vragen, relateer het verhaal aan het eigen leven van de kinderen, discussieer over de gebeurtenissen en reacties van personages, fantaseer verder ("wat zou er gebeuren als..."). Draai de rollen ook om en laat kinderen zelf voorlezen.
  - Stimuleer het gebruik van beelden ("*stel je eens voor...*") en stimuleer de *verbeeldingskracht en verwondering* ("*Hè, hoe kan dat?, Hoe zit dat?*"). Laat de mentale beelden letterlijk 'ver-woorden'. Door zelf een verhaal te schrijven leert het kind zijn fantasie om te zetten in taal.

- Daag kinderen uit om op allerlei manieren met verhalen aan de slag te gaan, bijvoorbeeld door ze als *rollenspellen* op te voeren of ze *creatief te laten schrijven*.
- Het is belangrijk dat scholen en leerkrachten *creatief taalonderwijs* structureel vormgeven in de dagelijkse lespraktijk.
  - Stimuleer in het bijzonder de kinderen die *niet of weinig lezen* en die ook thuis niet gemotiveerd worden. Zorg ervoor dat het (aangeraden) leesmateriaal aansluit bij hun interesses, leeftijd, taal- en leesniveau. Bedenk (schrijf)opdrachten waar zij hun creativiteit en ervaringen in kwijt kunnen.
  - *Leerkrachtprofessionalisering* op het gebied van non-cognitieve vaardigheden: Werk aan vaardigheden en attitudes van leerkrachten in het stimuleren van non-cognitieve vaardigheden, op lees- en schrijfplezier en op creatief denken is een zinvolle aanvulling op het reguliere onderwijsaanbod.

Wilt u meer lezen over onderzoek van Centrum Brein & Leren?

- Boerma, I.E., Mol, S.E., & Jolles, J. (2013). Lezen voor je plezier; "Als je niet van lezen houdt, dan heb je alleen het juiste boek nog niet gevonden". *Platform Pabo*, 21(1), 14-15.
- Dekker, S., Lee, N.C., & Jolles, J. (2014). Over het vóórkomen en voorkómen van neuromythen in het onderwijs. *Neuropraxis*, 18, 62-66. Doi: 10.1007/s12474-014-0046-z
- Mol, S.E., & Bus, A.G. (2011). Lezen loont een leven lang; De rol van vrijetijdslezen in de taal- en leesontwikkeling van kinderen en jongeren. *Levende Talen Tijdschrift*, 12(3), 3-15.
- Mol, S.E., & Jolles, J. (2014). De lezende vmbo-er. *Pedagogiek in Praktijk*, 77(1), 34-38.
- Mol, S.E., & Jolles, J. (2014). Reading enjoyment amongst non-leisure readers can affect achievement in secondary school. *Frontiers in Psychology*, 5(1214), 1-10. Doi:10.3389/fpsyg.2014.01214.

Zie ook www.jellejolles.nl